

تحلیل محتوای متن مطالعات چهارم ابتدایی براساس مدل ویلیام رومی

زهرة دیلم^۱، رضا شیرازی^۲، الهام کردکتولی^۳، فاطمه جمالی^۴، کوثر مسعودی^۵

^۱ دانشجوی کارشناسی آموزش ابتدایی، دانشگاه آزاد علی آباد کتول

^۲ کارشناس ارشد برنامه ریزی درسی، استاد دانشگاه آزاد علی آباد کتول

^۳ دانشجوی کارشناسی آموزش ابتدایی، دانشگاه آزاد علی آباد کتول

^۴ دانشجوی کارشناسی آموزش ابتدایی، دانشگاه آزاد علی آباد کتول

^۵ دانشجوی کارشناسی آموزش ابتدایی، دانشگاه آزاد علی آباد کتول

چکیده

با توجه به گسترش منابع درسی، تکنیک های آموزشی نیازمند تغییرات و به روز شدن می باشد. پژوهش حاضر با هدف بررسی و تحلیل محتوای کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه چهارم به روش ویلیام رومی انجام شده است. این پژوهش از نوع تحلیلی و برای بررسی داده ها از ارزش های توصیفی: فراوانی، ضریب، رسم نمودار و محاسبه یادگیری دانش آموزان در رابطه با متن کتاب انجام شده است. یافته های تحقیق که با درصد ۰/۱۹ به دست آمده است نشان می دهد که متن کتاب بین درصد استاندارد ویلیام رومی یعنی بین ۰/۴ تا ۱/۵ می باشد و متن کتاب به صورت پویا و فعال ارائه شده است. با توجه به ضریب درگیری بدست آمده مشخص می شود متن کتاب مطالعات چهارم ابتدایی دانش آموز را در جهت یادگیری و تفکر یاری می کند از آنجا که مطالعات اجتماعی یک حوزه مهم یادگیری است و از انسان و تعامل او با محیط های گوناگون مورد بحث و بررسی است باید بیشتر مورد توجه قرار بگیرد از درصد تعیین شده ویلیام رومی بالاتر می باشد و کتاب بصورت غیرفعال ارائه شده است.

با توجه به ضریب درگیری بدست آمده مشخص می شود متن کتاب مطالعات چهارم ابتدایی دانش آموز را در جهت یادگیری و تفکر یاری نمی کند و باید مورد بحث و بررسی بیشتری قرار بگیرد زیرا مطالعات اجتماعی یک حوزه مهم یادگیری است که از انسان و تعامل او با محیط های گوناگون مورد توجه مخاطبان است.

واژه های کلیدی: تحلیل محتوا، تکنیک ویلیام رومی، مطالعات اجتماعی پایه چهارم

مقدمه

آموزش و پرورش یک جامعه در دوره آموزش عمومی باید افراد را به سمت کسب مهارت های کلامی، جسمی، علمی، مهارت های اجتماعی هدایت کند. این اجتماعی شدن از لحظه ی بدو تولد یک کودک شروع می شود و ارتباط دو جانبه میان فرد و اطرافیان تا پایان حیات فرد ادامه دارد (ناصری، ۱۳۹۰). نکته قابل توجه این است که به این نیاز مهم و ضروری اجتماعی شدن اهمیت خاص داده شود و برای آن اقدامات ویژه ای صورت گیرد. (حسن مرادی، ۱۳۹۶).

بر این اساس عالی ترین هدف آموزش و پرورش در تمامی سطوح ایجاد تفکر و توانایی در حل مسأله و خلاقیت در یادگیرندگان است (قریب، ۱۳۹۰). پژوهشگران معتقدند در جهت پرورش تفکر باید فرصت کافی در اختیار دانش آموزان قرار داد و تا حد امکان، آن ها از فرآیندهای قالبی و از پیش تعیین شده بر حذر داشت (صالحی عمران، چهارباشلو، ۱۳۸۹). براساس این که نظام آموزش و پرورش کشور ایران، متمرکز و برنامه درسی منحصر به کتاب های درسی است و در نظام کشور با وجود وسعت و تنوع گونه های جمعیتی و فرهنگی توزیع می شود بنابراین کتاب های درسی باید از هر گونه عیب و نقص عاری باشند و متناسب با اهداف تعیین شده و اصول علمی تألیف گردند. (کوهی فایق و شاه محمدی اردبیلی، ۱۳۹۲). هم چنین کتب درسی و معلم، محورهای اصلی فرآیند یاددهی - یادگیری اند و در بیشتر موارد کتاب درسی تنها رسانه آموزشی است که در اختیار معلمان قرار دارد و فرآیند یاددهی - یادگیری تنها با اتکا به محتوای برنامه درسی موجود در کتاب، که شامل مفاهیم، ارزش ها و غیره صورت می گیرد از سویی دیگر، انواع ارزشیابی ها، آزمون ها، امتحانات و گزینش های تحصیلی بر مبنای محتویات موجود در کتاب صورت می گیرد (افتخاری، ۱۳۹۹=۴).

براساس تکنیک ویلیام رومی در پژوهش حاضر نمایان ساختن این موضوع است که کدام بخش از محتوای کتاب پویا و فعال و کدام قسمت ها غیرفعال است؟

شعبانی (۱۳۸۲) نیز معتقد است رویکرد فعال رویکردی است که در آن یادگیرنده، خود شخصا در فرآیند یاددهی - یادگیری درگیر شود. بنابراین هرگاه تدریس به طریقی سازماندهی شود که ضمن تناسب توانمندی های یادگیرنده ادامه یابد، می توان گفت که در این روش تدریس از رویکرد فعال استفاده شده است.

کتاب درسی سنتی ترین رسانه های آموزشی است که از طریق آن برنامه های درسی به صورت مکتوب ارائه می گردد (ادیب، ۱۳۷۴) هدف دروس مطالعات اجتماعی شکل دادن به تصور و تخیل اجتماعی دانش آموزان و شیوه های تحلیل و تفسیر زندگی اجتماعی آن هاست. لیکن این کار میسر نمی شود مگر اینکه دست اندرکاران آموزش، به ویژه معلمان مطالعات اجتماعی بتوانند این دروس را با موفقیت نسبی به دانش آموزان ارائه کنند (معمدی و میکائیلی، ۱۳۹۵).

محتوای فعال و پویا چیزی است که قرار است آموزش داده شود یا آنچه می خواهیم یاد گرفته شود. محتوا را می توان شامل کلیه مطالب، مفاهیم، اطلاعات مربوط به یک درس موردنظر دانست (میرزابیگی به نقل از دال - خال و همکاران، ۱۳۹۷). محتوای غیرفعال به محتوایی اطلاق می گردد که تأکید آن بیشتر بر حافظه پروری است و دانش آموزان نقش فعالی در جریان یادگیری از آن محتوا ایفا نمی کنند (پورقربانی به نقل از دال خال و همکاران، ۱۳۹۷) محتوای خنثی نقش مهمی در ارزشیابی و تحلیل کمی کتب و متون ایفا نمی کنند و می توان در ارزشیابی ها از آن ها صرف نظر کرد. گفته شده است که در ۲۰ سال آینده سرعت رشد تکنولوژی و اطلاعات آن قدر سریع است که در کمتر از ۷۵ روز میزان اطلاعات دو برابر می شود. پس آنچه مهم است شیوه صحیح یادگیری و به روز شدن در این زمینه است (انصاری راد و همکاران، ۱۳۹۰).

روش تحقیق:

پژوهش حاضر تحلیل محتوای براساس تکنیک ویلیام رومی است که یکی از تکنیک های روش تحلیل محتوای کمی و توصیفی تحلیلی است که از طریق جدول فراوانی و ضریب درگیری محاسبه شده است. و متن کتاب را از نظر فعال یا فراوانی و ضریب درگیر محاسبه شده است. و متن کتاب را از نظر فعال یا غیرفعال بودن مورد بررسی قرار می دهد (نگهبان، غلامحسینی و فرهانی، ۱۳۹۴).

جامعه آماری این پژوهش کتاب مطالعات اجتماعی پایه چهارم می باشد که محتوای متن آن مورد بررسی قرار می گیرد و واحد ثبت جملات می باشد. و در ضریب درگیری باید بین $0/4$ تا $1/5$ باشد که مطلوب باشد و در حد نرمالی دانش آموز درگیر یادگیری بشود.

- شریعتمداری (۱۳۸۷) اصول انتخاب محتوا از نظر سیلور و همکارانش را این گونه بیان نموده است (محتوا باید مفاهیمی اساسی یک رشته یا یک موضوع درس را منسجم کند. روش های تحقیقات علمی، قدرت تخیل دانش آموزان را تحریک می کند و آنان را به تفکر قابل درک وا می دارد).

یافته ها:

اگر درصد درگیری مجموع مقوله ها از ۰/۴ تا ۱/۵ کمتر باشد بیانگر غیرفعال بودن و اگر بالاتر از ۱/۵ باشد بیانگر بیش از توان دانش آموزان است.

جدول ضریب درگیری متن کتاب مطالعات اجتماعی چهارم دبستان

فعال			غیرفعال			صفحه / مقوله ها
F	E	D	C	B	A	
		۱			۱۰	۴
				۱	۱	۸
			۱	۱		۱۲
				۱	۲	۱۷
	۲				۱	۲۰
۶					۳	۲۵
		۱	۵	۲	۷	۲۸
				۱	۴	۳۵
				۱	۶	۳۷
				۲	۶	۳۹
	۱			۱	۳	۴۲
			۱	۲	۳	۴۸
					۴	۵۵
			۱		۵	۵۸
					۵	۵۹
			۱	۳	۸	۶۲
	۱			۲	۳	۶۶
				۴	۳	۶۸
۱	۱		۱	۳	۳	۷۲
۲		۲		۲	۲	۷۸
		۱			۴	۸۰
		۱			۲	۸۲
		۱			۴	۸۶
		۱	۷		۲	۹۱
		۵		۱	۶	۹۳
۲۹			۱۵۱			

$$\text{ضریب درگیری متن} = \frac{\text{مجموع مقولات فعال}}{\text{مجموع مقولات غیرفعال}} = \frac{29}{151} = 0/19$$

در درس های ۲ و ۳ و ۴ و ۱۹ درصد درگیری کمتر از حد مجاز است و دانش آموز زیاد درگیر یادگیری نمی شود اما در بقیه درس ها درصد درگیری به حد نرمال و مطلوب رسیده است و دانش آموز می تواند خوب بفهمد درک کند و تجزیه و تحلیل کند مفهومات را و در خاطرش ثبت کند. در جدول فوق ۱۵۱ مقوله ی فعال و ۲۶ مقوله ی غیرفعال محاسبه گردید. در تحلیل متن مقوله های غیرفعال شامل: a برای بیان واقعیت های علمی و اثبات شده = b = برای ارتباط دو گزاره به یک دیگر - c = برای بیان تعاریف - d = برای پاسخ سریع به سوالات و مقوله های فعال شامل: e = تجزیه و تحلیل داده ها = f = نتیجه گیری، g = برای فعالیت خاص - h = بیان سوالات بدون پاسخ - i = خنثی

در جدول تحلیل متن ارائه شده توسط الگوی ویلیام رومی ضریب درگیری کل کتاب ۱۹٪ بدست آمده است و متن کتاب را فعال نشان می دهد و محتوای مطلوبی در اختیار دانش آموزان قرار داده است. در این کتاب مقوله های فعال ۲۹ و مقوله های غیرفعال ۱۵۱ می باشد و با توجه به درصد بدست آمده مشخص شد متن کتاب دانش آموز را به یاد تفکر و یادگیری تشویق می کند.

نتیجه گیری:

طبق نتایج بدست آمده و ضریب درگیری ۰/۱۹ در رابطه با متن کتاب مطالعات اجتماعی پایه چهارم با روش ویلیام رومی نتیجه مطلوب می گیریم مولفان کتاب در متن کتاب مذکور همه استانداردها را رعایت کرده اند و طبق عقیده ی ویلیام رومی کتابی مناسب است که به صورت فعال ارائه شود و شاخص درگیری دانش آموز بزرگتر از ۰/۴ و کوچکتر از ۱/۵ باشد پس نتیجه می گیریم در کتاب مطالعات پایه چهارم مولفان در طراحی و تدوین متن کتاب افراط کرده اند و متن کتاب غیرفعال است و بیشتر مقوله های کتاب از قسمت a بوده است و برای تشریح موضوع خاصی انتخاب شده است و دانش آموز را به فعالیت و جستجو تشویق نمی کند و کاملاً همه چیز را به او فهمانده است..

پیشنهادها:

- پیشنهاد می شود پژوهش های دیگری در این زمینه ارائه شود تا نقاط ضعف و قوت کتاب برجسته تر شود.
- پیشنهاد می شود با تحلیل های بعدی پژوهشگران در درس هایی که مقوله های غیرفعال دارند بیشتر توجه شود تا دانش آموز رال به سمت درستی ببرند.
- پژوهشگران نیز تحقیقات بیشتری در متن کتاب انجام دهند تا به نتایج بهتری دست یابند.

منابع:

۱. ناصری، محمد مهدی (۱۳۹۰). تغییر برای زندگی بهتر، ویژه نامه آموزشی درس علوم اجتماعی، شماره هفت، دوره ۱۶
۲. حسن مرادی، نرگس (۱۳۹۶)، تحلیل محتوای کتب درسی، چاپ اول، تهران، انتشارات آبیژ
۳. قریب، رضا (۱۳۹۰)، آموزش مفاهیم علوم تجربی، تهران: انتشارات فاطمی
۴. صالحی، عمران، ابراهیم، چهارباشلو، حسین (۱۳۸۹). تجزیه و تحلیل محتوای کتب درسی بر مبنای مولفه های خلاقیت به عنوان یکی از راه های پرورش خلاقیت دانش آموزان، سومین کنفرانس ملی خلاقیت شناسی TRIZ و مهندسی و مدیریت نوآوری، تهران، پژوهشکده علوم خلاقیت شناسی و مهندسی و مدیریت نوآوری و TRIZ.
۵. کوهی فایق، امراه، شاه محمدی اردبیلی، معصومه، (۱۳۹۲). ارزشیابی محتوای کتاب ریاضی پایه اول متوسطه براساس تکنیک ویلیام رومی و حیطة شناختی بلوم، فصلنامه پژوهش در برنامه ریزی درسی دوره ۲ شماره ۱۰، ۱۶۷-۱۷۹
۶. افتخاری، شیما (۱۳۹۴). تحلیل و ارزشیابی محتوای کتاب مطالعات اجتماعی پایه چهارم ابتدایی براساس روش ویلیام رومی. سومین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روانشناسی آسیب های اجتماعی و فرهنگی ایران، قم، مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی سروش حکمت مرتضی.
۷. شعبانی، حسن (۱۳۸۲). مهارت های آموزش و پرورش روش های و فنون تدریس، تهران: انتشارات سمت
۸. نگهبان، محدثه. غلام حسینی، مرضیه. فرهانی، فاطمه (۱۳۹۴). تحلیل محتوای کتاب فارسی بخوانیم پایه ی پنجم ابتدایی براساس تکنیک ویلیام رومی، همایش ملی آموزش ابتدایی بیرجند، اداره کل آموزش و پرورش استان خراسان جنوبی، دانشگاه بیرجند، انجمن مطالعات برنامه درسی ایران.
۹. ادیب، یوسف، (۱۳۷۴) تحلیل کتاب محتوای تعلیمات اجتماعی دوره ابتدایی در سال ۷۴-۷۳، آذربایجان شرقی، آموزش و پرورش استان آذربایجان شرقی.
۱۰. دال خال، فاطمه، محدث، مهدیه (۱۳۹۷)، تحلیل محتوای کتاب مطالعات چهارم، دبستان (۱۳۹۴) براساس تکنیک ویلیام رومی
۱۱. شریعتمداری، علی (۱۳۸۷)، چند مبحث اساسی در برنامه ریزی درسی تهران، انتشارات سمت.